

**INTERDISZCIPLINÁRIS ASSZOCIÁCIÓK
A LÉLEKTAN ÉS HADVISELÉS TÉMÁVAL KAPCSOLATBAN – AZ V.
NEMZETKÖZI INTERDISZCIPLINÁRIS KONFERENCIA TAPASZTALATAI**

Szerzők:

Mező Ferenc (Ph.D.)
Eszterházy Károly Egyetem

Mező Katalin (Ph.D.)
Debreceni Egyetem

Szerző e-mail címe:
ferenc.mezo1@gmail.com

Lektorok:

Nemes Magdolna (Ph.D.)
Debreceni Egyetem

Szabóné Balogh Ágota (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

...és további két anonim lektor

Absztrakt

Ez a tanulmány az V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia (Debrecen, 2020. március 20.) szerzőinek (néha távoli) asszociációit mutatja be kutatási területük, valamint a hadviselés és/vagy a pszichológiai hadviselés témája között.

Kulcsszavak: lélektani hadviselés, hadviselés, kutatás

Diszciplínák: interdiszciplináris tudományok

Abstract

INTERDISCIPLINARY ASSOCIATIONS ABOUT THE THEME OF PSYCHOLOGY AND WAR - EXPERIENCES OF THE 5th INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONFERENCE

This study shows the (sometimes remote) associative thoughts of authors of V. International Interdisciplinary Conference (Debrecen, 20 March 2020) between their researching area and the theme of warfare and/or psychological warfare.

Keywords: warfare, psychological warfare, research

Disciplines: interdisciplinary

Mező Ferenc és Mező Katalin (2020): Interdiszciplináris asszociációk a lélektan és hadviselés témával kapcsolatban az V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia előadójától. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, II. évf. 2020/2. szám. 9-22. doi: [10.35404/LH.2020.2.9](https://doi.org/10.35404/LH.2020.2.9)

Az V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia a Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület főszervezésében valósult meg (a COVID-19 vírusbetegség okozta pandémia miatt online formában) 2020. március 15-2020. május 1. között. A rendezvény társszervezői (1. ábra): Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programja (Drs. Mándy Zsuzsanna), Debreceni Református Hittudományi Egyetem (Dr. Németh Áron), Digital Forensic Pro (Marian Svetlik), Eszterházy Károly Egyetem (Dr. Mező Ferenc), Magyar Tudományos Akadémia Debreceni Akadémiai Bizottság (Magyar Éva), MTA Miskolci Akadémiai Bizottság, Pszichológiai Szakbizottság (Dr. Hanák Zsuzsanna), Nagyszombati Egyetem (Dr. Ildikó Psenáková), Partiumi Keresztény Egyetem (Dr. Gál Katalin), Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület (Dr. Koncz István), Újvidéki Egyetem (Dr. Horák Rita), K+F Stúdió Kft. (Dr. Mező Katalin).

Az eseményen tizenhat ország 274 résztvevője 202 prezentációval szerepelt. „A szerzőgazó tudományterületekről érkező témák közötti összekötő kapocsként a szervezők nyilvános kérdés formájában többek között arra kérték a résztvevőket, hogy legalább egy gondolat erejéig válaszoljanak arra kérdésre, hogy: »Mi a kapcsolat a prezentációja és a hadviselés vagy a lélektani hadviselés között?« (Mező K. és Mező P. D., 2020, 112.).

A rendezvény során a már említett 202 prezentáció 274 szerzőjének volt lehetősége asszociációt találni a konferencián bemutatott saját kutatási témája és a hadviselés, lélektani hadviselés témja között. Noha e két témakör valóban lehetőséget ad az inter-, illetve multidiszciplináris megközelítésnek, mégis mindössze 35 (17%) értékelhető (valódi asszociációt kifejező) válasz érkezett (a „nincs kapcsolat”, „nem tudom” értelmű válaszokat nem tekintettük értékelhetőnek).

1. ábra: a konferencia résztvevői köre országokként, s szervezői köre intézményenként (forrás: Mező K. és Mező P.D., 2020, 112. o.)

Ez az ideálisnak tekinthető minimum 99%-os (a potenciális 202 válaszból 200) értékelhető válasz adásának tendenciájához képest igen csekély aránynak tekinthető. Az értékelhető válaszok megfigyelt (35 válasz = 17%-os) és az ideálisan várható (200 válasz = 99%) számának gyakoriságát tekintve: khi-négyzet = 13610,561, $df=1$, $p < 0,001$). De még egyfajta véletlenszerűséget feltételezve is szignifikáns a különbség az „értékelhető:nemleges vagy hiányzó” válaszok várható 50:50%-os eloszlása és a megfigyelt 17:83%-os gyakoriságok között (khi-négyzet = 86,257, $df = 1$, $p < 0,001$).

Az alacsony válaszdási tendencia mögött feltételezhető (nem valószínűségi vagy fontossági sorrendben, hanem mindössze felsorolásszerűen):

- a) egészségügyi akadályoztatás: sajnos a konferencia időszakában már világszerte kimutatható volt a COVID-19 vírusbetegség, s ez, vagy akár más betegségek, balesetek, szisztémás rendellenességek akadályozhattak néhány potenciális válaszdát. Kutatásmódszertani szempontból a jövőben ez a válaszdási időszak meghosszabbításával kezelhető a jövőben,
- b) érdektelenség a témával kapcsolatban. A jövőben a háború és lélektani hadviselés témája iránti érdeklődésfelkeltést célzó, konferencia előkészítő prezentációkkal, felhívásokkal célszerű élni.
- c) érdektelenség a válaszdással, aktív konferencia jelenléttel kapcsolatban. Általános szemléletformáló tevékenység mellett a rendezvényszervezők

konkrét intézkedése lehet, hogy a részvétel díját, illetve a konferencia részvételt és/vagy annak igazolását az aktív konferenciárészvételhez kötik (ahol az aktivitás nem csak a saját prezentáció közreadására vonatkozik, hanem a szakmai konzultációkba, vitákba történő bekapcsolódásra is).

- d) a potenciális válaszdó valóban nem lát kapcsolatot kutatási témája és a hadviselés, illetve lélektani hadviselés témakör között. Jelen tanulmány Szerzőinek felvállaltan elfogult álláspontja szerint: a hadviselés témaköre annyira tágkörű, hogy minden tudomány-, illetve művészeti terület felől közelíteni lehet hozzá. Hosszabb távú és átfogóbb, általánosabb célkitűzésként a jövőben célszerű a (távoli) asszociációs képesség és a holista látásmód, illetve a multi- és interdiszciplináris orientáció fejlesztésére figyelmet fordítani a köznevelésben, felsőfokú képzésben és a kutatóvá nevelés posztgraduális szinterein (doktori képzésben, tehetséggondozó- és kutató műhelyekben). Rendezvényszervezési szempontból pedig jelen tanulmányhoz hasonló példatárak segíthetnek a potenciális válaszdóknak az interdiszciplináris asszociációk létrehozásában.

A továbbiakban a beérkezett válaszokat foglalkoztatjuk össze rövid elemzéssel, megjegyzésekkel kísérve. Hét asszociáció az orvostudományok területével kapcsolatban érkezett, két választ a környezettel foglalkozó szekcióból kaptunk, négy lehetséges kapcsolódási pontot jeleztek a pedagógia/vallás/társadalom szekció előadói,

nyolc asszociáció kötődik a tehetség témakörhöz, a mesterséges intelligenciához négy kapcsolódási pontot jeleztek, nyolc művészeti, illetve történelmi megközelítésű válasz érkezett és a család, közösség, jog és gazdaság témákat felölelő szekcióból két válasz érkezett be.

**Az „Egészség és orvostudomány”
(Health and Medicine) szekció
résztevői által adott válaszok**

Baksa és tsai (2020) a szem szaruhártyájának regenerációja esetében time-lapse videomikroszkópos megfigyelés révén vizsgálták a szén nanocsövek aggregációjának hatásait. A „time-lapse videomikroszkópos megfigyelés nem csak sejtszintű, hanem egyéb változások (például hadászati tevékenységek, hadsereg mozgásának megfigyelése, lőfegyverből kilőtt golyó repülési pályájának meghatározása stb.) hosszútávú megfigyelésére is alkalmas napokon keresztül, akár percenkénti lebontásban örökítve meg azokat. Végül ezen adatok digitális képanalízissel kiértékelhetők” – jegyzi meg Baksa és tsai. (2020, 8. o.).

A time-lapse videomikroszkópiát alkalmazta újonnan szintetizált nukleozid analógok citotoxikológiai vizsgálata során Polyák (2020) is. E módszer hadászati alkalmazási lehetőségével kapcsolatban megjegyzi, hogy: a kutatása során „...használt time-lapse videomikroszkópia nem csak a sejtek megfigyelésére használható, hanem például hadászati tevékenység hosszútávú megfigyelésére és a különböző hadseregek mozgásának elemzésére” is (Polyák, 2020, 52. o.).

Egu, Kalmár és Király (2020) olyan (mikrorészecskékből hatóanyagot felszabadító) gyógyszeradagoló rendszer fejlesztését

kutatják, amely fokozhatja a tumorsejt növekedése ellen ható gyógyszerek hasznosulását, így növelve a terápiás hatást, s csökkentve a nem kívánt mellékhatások előfordulásának valószínűségét. Megjegyzik, hogy a lélektani hadviseléshez hasonló, ám a gyógyítás érdekében alkalmazott tervezett pszichológiai hatások közvetett eszköze lehet a kemoterápia (Egu, Kalmár és Király, 2020, 15. o.): „a betegek bizalmát növelheti például, ha a haj ép marad vagy kevésbé fogyatkozik meg a kemoterápia során”.

Gyenes (2020) Mer Tirozin Kináz hiányos egér modell felhasználásával vizsgálja a csökkent izomregenerációt. Felvetése szerint: „A hadviselésben is fontos szerep jut az izomregeneráció folyamatának. A kutatás eredményei azon a területen is hasznosíthatók” (Gyenes, 2020, 19. o.).

Hinnah (2020) a TGF- β útvonal változását elemzi Alzheimer-kór kapcsán. Az Alzheimer-kór esetében az emberi test leépülése történik meg, mely jellemző neurológiai tünetekkel jár (Hinnah, 2020, 22. o.): „Először az enyhébb tünetek (afázia, ataxia) jelentkezésekor bekorlátozódik az egyén önmegvalósítási képessége, majd a folyamatosan egyre széleskörűbb ápolásra szoruló egyén a betegségstátusz fokozódásával elveszti környezetét tiszteletét. Alzheimer-kórban fokozatosan szűnik a világban való orientációja az egyéneknek, már nem értik meg a körülöttük zajló legegyszerűbb összefüggéseket sem, ami miatt elvesztik biztonságérzetüket, szorongóvá válnak, továbbá gyakoriak a dühkitörések is. A betegség végstádiumában az egyén képtelenné válik a legalapvetőbb fizikai szükségleteinek kielégítésére, az Alzheimer-kór teljes győzelmet arat a bénult, inkontinens, mosdatásra és

etetésre szoruló betegen” – írja Hinnah (2020, 22. o). Ehhez fűzhetjük hozzá, hogy (bár erre nincs ismert történelmi példa, de elvileg) egy hadsereg Alzheimer-kórra jellemző pszichoneurológiai tünetképződéssel is járó „leépítése” akár a lélektani és biológiai hadviselés tágabb kontextusában is értelmezhető lehet.

Csontos (2020) az alsó végtag sérülés-mintáit elemezi, valamint az és izomnyújthatóságra irányuló vizsgálatokat végez labdarúgást, illetve vízilabda sportot folytatók körében. A sport, hadviselés, valamint lélektani hadviselés között a következő kapcsolatot látja (Csontos, 2020, 13. o.):

1. A sportsérülésekről szóló vizsgálatok felhasználhatók a katonák rehabilitációja során, tekintve, hogy „A hadviselés általában fizikai megterhelést is jelent a katonák számára, amely mozgásszervi problémákat is okozhat.”;

2. A sportolókat/katonákat érő (spontán jelentkező vagy szándékosan előidézett) lélektani terhelés is okozhat mozgásszervi panaszokat: „A labdarúgóknál és a vízilabdások esetében előfordulhat...” e jelenség, „...aminek következtében a motiválatlan sportoló elhanyagolhatja a megfelelő nyújtást, ami sportsérüléshez vezethet.”

Lepp és Némethné (2020) kosárlabdázók körében célozták meg a scapularis diszfunkció, valamint a törzs-alsóvégtag stabilitásának vizsgálatát, intervencióját. A téma pszichológiai hadviseléssel való kapcsolatának megtalálását megkönnyíti, hogy a lélektani hadviselés napjainkban már nemcsak a hadtudomány, hanem például a sport kontextusában is alkalmazott kifejezés. A kosárlabda esetében például „A pszichológiai hadviselés lényege, és célja a másik csapat

elterelése, a pánik keltése, szeparáció, (az összetartás leépítése) a domináns fél kirtartásának megtörése. Így a csapat tagjai elbizonytalanodnak, és könnyebb győzelmet aratni felettük” – írja Lepp és Némethné (2020, 32. o.), s hozzáteszik, hogy pszichológiai nyomás azonban „...szavak nélkül, a helyzet okozta stressz és kétségbeesés által is kialakulhat, akár egy éles helyzetben is, ahol az izgalom az eredmény rovására is mehet. A kosárlabda lényege a csapatok szabályszerű mérkőzése, ami nem csak a labda kosárba juttatására, hanem a csapatok közötti összhangra és a közösség erejének kimutatására is törekszik. A labda kosárba dobása önmagában nem teszi a csapatot nyertessé, de a (... pszichostressz – beszúrás jelen tanulmány Szerzőitől) próbájának kiállása annál inkább”.

A „Környezet” (Environment) szekció előadói által adott válaszok

Szatmári (2020) a száradásos repedezést vizsgálja. Hadtudománnyal való kapcsolódási pontként jelöli meg, hogy: „A repedési jelenségek vizsgálatának egyik ága a kontrollált repedési mintázatok elemzése. Az ilyen kutatásokkal új, mechanikailag ellenállóbb anyagokat lehet kifejleszteni, melyeket a hadászat, hadüpar felhasználhat” (Szatmári, 2020, 61. o.).

Uzonyi (2020) infrastruktúrális, szociális és biológiai hálózatokon, valamint random gráf modelleken keresztül vizsgálta a Taylor-féle hatványtörvényt. Eredményei hasznosíthatók lehetnek akár egy hálózat különböző csoportjainak tagjai közötti zajló lélektani hadviselés elemzésében.

**A „Pedagógia, vallás és társadalom”
(Pedagogy, Religion and Society)
szekcióból érkezett válaszok**

Kovács (2020) erényelméletekkel, szűkebben ítélkezésmélettel foglalkozik írásában. Témája és a hadviselés közötti párhuzamot a háború során kiadott parancsok alapján végrehajtott katonai cselekmények háború utáni megítélése vonatkozásában látja: „Rendkívül összetett kérdés az ilyen cselekmények megítélése ítélkezésméletei szempontból is. Kérdéses, hogy mikori jogszabályokat kell alkalmaznunk, mikor igazságtalan egy jogszabály, engedelmeskedhetünk az igazságtalan jogszabályoknak, miért engedelmeskedünk egyáltalán vagy, hogy a parancs mentesít-e az erkölcsi felelősség alól?” (Kovács, 2020, 28. o.).

Sáfrány Judit (2020) az iskolai környezetben jelentkező szorongásos tünetegyüttesre fókuszál művében. Tágabb értelemben azonban „A szorongásos tünetegyüttes a stresszhelyzetben fellépő debilizáló vagy facilitáló jellege alapján értelmezhető a rendvédelemben dolgozó hivatásos személyek esetében. A poszttraumás stressz zavar kifejlődésére az extrém félelmi (szorongásos) reakció hajlamosít, ami a gyakori veszélyhelyzeteknek kitett személyek esetében fokozott figyelmet igényel.” – írja Sáfrány (2020a, 55. o.). Sáfrány (2020b) a szorongás és a teljesítmény kapcsolatát is vizsgálja. Megjegyzi, hogy a „Katonák, tűzoltók és rendőrök körében az extrém distressz tapasztalatok előre jelezhetik a poszttraumás stressz szindrómát (PTSD-t). Munkájuk hatékonyságát a szorongás is befolyásolhatja” (Sáfrány, 2020b, 56. o.). Hozzáteszi még, hogy megfelelő kiképzés segíthet a stressz kezelésében, a szorongás

enyhítésében, és a (veszélyes helyzetekben is) hatékony viselkedésben.

A tanári kompetenciák alakulását a drámapedagógia szemszögéből közelítő kutatása kapcsán a hadviselés, lélektani hadviselés témakörét Varga-Csikász (2020, 71. o.) a kiképzés aspektusából ragadja meg: „A drámapedagógia és a színházi nevelés eszközei „mintha” helyzetet teremtve lehetőséget adnak olyan dolgok utánzására, amikkel már találkozunk, és olyanokra is, amikkel még nem – ezek megjelenítésének csak a fantázia szabhat határt. A szerep védelmet nyújt a játszóknak, ezért akár a kérdésben említett témák bemutatathatók a dráma eszközeivel. Például, egy haditudósító munkája során felmerülő lélektani nehézségek feldolgozhatók a tanítási dráma keretein belül.”

A „Tehetséggondozás és gyógypedagógia” (Talent Development and Special Education) szekció előadójának asszociációi a témával kapcsolatban

Fábián Fruzsina és Varga Boglárka (2020) zenei téren vizsgálja a tanulásban akadályozott gyermekeket. E kutatási téma lélektani hadviselési vonatkozásaként felvetik, hogy „A zene által érzelmileg befolyásolhatóvá válhatnak az emberek” (Fábián és Varga, 2020, 16. o.), valamint azt, hogy a zenei nevelésnek hatása lehet az önbecsülésre és az önmegvalósítási igényre is.

Horváth László (2020, 24. o.) a Csáti Refi tehetséggondozó program potenciális lélektani hatásait taglalva felveti, hogy egy sikeres, eredményes tehetséggondozó kezdeményezés a konkurens intézmények körében akár azt is eredményezheti, hogy „A program

eredményeit látva a környező iskolákon úrrá lesz a rémület.”

Mező Ferenc (2020) a K+F Stúdió által alapított és fenntartott és a Nemzeti Tehetség Program által támogatott (azonosító: NTP-PKTF-19-0002) „Innovációs Stúdium” tehetséggondozó program kapcsán jelzi, hogy: „Sajátos módon a technikai fejlettség/fejlődés szoros kapcsolatban áll a háborúkkal: ezek kölcsönösen meghatározzák egymást. Adott technikai fejlettség/adottság mellett csak meghatározott stratégiai/taktikai lehetőségek állnak rendelkezésre. A hadi megrendelések innovációt ösztönzők is egyben. A hadi innovációk másrészt polgári célokat is szolgálhatnak. (...) A lélektani hadviselés – mint nem kinetikus hadviselési forma – erősokszorozó hatású nem halálos fegyver lehet.” (Mező F., 2020, 39. o.). Megjegyzés: a Stúdium működtetője, egyben a Lélektan és hadviselés című ingyenesen elérhető (Open Access) e-folyóiratnak a kiadója (a lap a www.kpluszf.com honlapon keresztül érhető el).

Mező Katalin (2020) „Hölgyek a tudományban” program bemutatásakor (alapító, megvalósító: K+F Stúdió; támogató: Nemzeti Tehetség Program, azonosító: NTP-NEER-19-0016) felveti, hogy napjainkban már hölgyek is elmélyülhetnek a hadtudományokban, így akár a lélektani hadviselés terén is szerezhetnek tapasztalatokat vagy kutathatnak éppen. Vagy éppen: a nők, ezen belül a katonanők is a lélektani hadviselés alkalmazói vagy célcsoportjai lehetnek.

A kognitív képességek vizsgálatára fejlesztett S.M.ART művészeti mérőeszköz rendszer a K+F Stúdió innovációja (a fejlesztés a Magyar Képzőművészeti Egyetem által

elnyert EFOP-3.2.6-16-2016-00001 projekt keretében valósult; Mező Ferenc és Mező Katalin, 2020). Az S.M.ART tesztek a kognitív képességeket feltérképezését (is) szolgálják, amiről tudni illik, hogy „...a kognitív képességek mérésének kezdete katonai múlttal rendelkezik. Az első intelligenciateszteket például a hadsereg alkalmazta a világháborúk idején” (Mező és Mező, 2020, 40. o.). De: az S.M.ART. tesztrendszer a gyermekekre (és nem a felnőtt katonákra) koncentrál, és felhasználói a tanárok és iskolák lehetnek elsősorban (és nem a hadsereg).

Mező Kristóf Szíriusz (2020) a jövő gépjármű fejlesztési lehetőségeit körvonalazza. Megjegyzi, hogy: „A műszaki technikai fejlődés és a hadviselés kölcsönhatással vannak egymásra. A jövő járművei így vélhetően hatással lesznek a jövő hadviselésére és viszont. Másrészt: a lélektani hadviselés eszközei is lehetnek a jövő járművei: zajokat, szövegeket, hang- és képfelvételeket továbbíthatnak, amelyek befolyásolhatják a harcoló felek érzelmeit, gondolkodását, viselkedését” (Mező Kristóf Szíriusz, 2020, 42. o.).

Molnár Alexandra (2020, 46. o.) tanulásban akadályozott gyermekek tanulásra motiválásának szempontjából jegyzi meg, hogy: „Ha nem jó módszert alkalmaz a pedagógus, akkor a gyermek bepánikolhat és nem lesz hatékony a tanulása”. A tervezett lélektani hatáskeltésnek pedagógiai szempontból a szorongás, „pánikolás” elkerülésére, kezelésére kell irányulnia.

Zsemján Eszter (2020) a tanulásban akadályozott tanulók integrált, inkluzív nevelésére vonatkozó kutatása tekintetében megjegyzi, hogy a lélektani hadviselés témaköre kapcsolódhat az integrációhoz, inklú-

zióhoz is. „Ezeknél a pedagógiai formáknál, csak úgy, mint a lélektani hadviselésnél is figyelembe kell venni a különböző pszichológiai jegyeket. Pl. Vajon milyen hatással lesz egy tanulásban akadályozott gyermekre az, hogy ha többségi iskolába helyezzük? Vajon tényleg jól fogja magát ott érezni? Vajon tényleg boldog lesz?” (Zsemján, 2020, 75. o.).

A „Mesterséges intelligencia és informatikai kultúra” (Artificial Intelligence and IT Culture) szekcióbeli előadók kapcsolódása a témához

Csukonyi és Papp (2020) a sportpszichológia szerepét elemezi az e-sportban. Mindennek hadtudományt érintő vonatkozása például, hogy a debreceni katonai középiskolások körében alakult meg az egyik első magyarországi e-sport szakosztály, ahol „egy teljes e-sport kurzust végeztek a diákok, amely alapja lehet a későbbi sikeres munkavégzésüknek, a mesterséges intelligenciával való együttműködésüknek” (Csukonyi és Papp, 2020, 14. o.).

Krek (2020) a klasszikus szerepjáték napjainkban történő „újjáéledését” tanulmányozza (ez az újjáéledés például a videojátékok, számítógépes játékok terén figyelhető meg). Mint Krek (2020, 30. o.) megjegyzi, e műfaj inkább köthető a szórakoztatóiparhoz és általában véve a populáris kultúrához, azonban „Létezik egy olyan ága a videojátékoknak, amelyet a világ vezető katonai kiképzőrendszerei is felhasználnak, ezek azonban az ún. serious gaming ernyőterminussal foghatóak össze”.

Pšenáková (2020a,b) szerint a számítógépen (is) tárolt adataink védelme napjaink nagy

kihívása közé tartozik. Az adatlopást, adatcsalást feltételező támadások ugyanakkor nemcsak technikai jellegűek lehetnek, hanem előfordulhat, hogy (akár informatikai rendszerek eszközként történő felhasználásával) pszichológiai manipulációt alkalmaznak az információszerzés érdekében, hogy az áldozat bizalmába férközzenek, s személyes, bizalmas adataihoz jussanak. Mint Pšenáková (2020, 53. o.) megjegyzi „mivel pszichológiai manipulációról van szó (...) található közös kapcsolat” az informatikával, illetve adatvédelemmel.

Roskó Tibor (2020) három év távlatában tekinti át a mesterséges intelligenciára irányuló fejlesztéseket, s többek között azok (MI vezérelt drónokkal történő) hulladékkezelésben való felhasználási lehetőségeit. Mint írja: „...az alkalmazott technológiák, például, felderítő drónok alkalmasak lehetnek megfigyelésre is” (Roskó, 2020, 54. o.).

A „Művészet és történelem” (Art and History) szekció előadói által adott válaszok

Lengyel Erik (2020) a zeneművek (részletek) háborús hangvételében látja a kapcsolatot a zene és a hadművészet között.

Mátyus (2020) érdeklődésének központjában a mesének a gyermeki lélekre gyakorolt hatása áll. Sokrétű kapcsolatot fogalmaz meg a mese, a hadviselés és a lélektani hadviselés között: „Egyféle »harcnak« tekinthető az a folyamat, amikor a gyermeki lélek elkezd feldolgozni az adott mese történéseit. A tapasztalati és az elképzelt valóság között zajlik a harc a gyermekben. A hadviselésben példát láthatunk olyan modellre, miszerint fel

kell mérni a »terepet«, az ellenség lehetséges cselekvéseit. Az ellenség megismerése példát kínálhat a tündérmese, tréfás mese, és az állatmese is. Továbbá segít a különböző technikák bevetésére, túljárni az ellenség eszén. A »lélektani hadviselés« lezajlódhat mesei keretek között: irányíthat, taníthat, befolyásolhat” (Mátyus, 2020, 37. o.).

Mező Péter Dániel (2020) középiskolás diákok Zrínyi Miklós „Szigeti veszedelem” című művével kapcsolatos reflexióit vizsgálja. „A háborúkról és csatákról szóló irodalmi és történelmi szövegek témája alapvetően kapcsolódik a hadviselés témaköréhez. A háborúknak, csatáknak pedig gyakori velejárója – például az ellenfél megfélemlítésén, kifárasztásán stb. – alapul lélektani hadviselés. Mint Sun Cu (i.e. IV. század körül élt) harcművészeti stratégia írta a Hadviselés művészetében: »Nem az az igazán ügyes, aki száz csatában győzni tud, hanem az, aki harc nélkül vesz erőt az ellenségen!«” – írja Mező Péter Dániel (2020, 45. o.).

Nagy (2020) Görgey Artúr testvérének Görgey Istvánnak a fivérét védő tevékenységeire fókuszál. „Tanulmányom és a prezentációm Görgey István legkorábbi munkáját vonja vizsgálat alá, amelyet testvére, Görgei Artúr rehabilitálása érdekében írt meg. A munka az 1848-as móri csatára vonatkozik, amely után Perczel Mór azzal vádolta Görgei Artúrt, hogy cserbenhagyta őt, és ennek volt köszönhető az ő veresége. E vád megcáfolása érdekében ragadott tollat Görgey István, és lépett bele ez által egy új szerepbe, a történetíró szerepébe. Munkám tehát egy »self-made« történetíró első szárnypróbálgatásait vizsgálja a móri csatára, és a Görgei

Artúrt ért vádakra vonatkozóan” (Nagy, 2020, 52. o.).

Pavlovics (2020, 50. o.) felveti, hogy egyszemélyes háborúként is értelmezhető a prométheuszi magatartás: „Bár a hadviselés szó hallatán alapvetően hadseregekre gondolunk, Prométheusz esetét is értelmezhetjük hadviselésként átvitt értelemben, mivel szembe száll az istenekkel.”

Sebők (2020) a munkásörtség megszervezésének kezdeti körülményeit kutatja. Megjegyzi, hogy: „A kommunista hatalom által 1957-ben felállított Munkásörtséget nyílt fegyveres harcban sohasem vetették be. Jóval nagyobb volt viszont a lélektani hadviselés terén betöltött szerepe, hiszen az önkéntesekből álló fegyveres szervezetet azért hozták létre, hogy egy újabb, 1956-hoz hasonló megmozdulás esetén a hithű kommunisták kezében is legyen fegyver, akik csírájában el tudnak fojtani bármilyen szervezkedést. A pártállam ugyanis csalódott a hagyományos fegyveres erők megbízhatóságában” (Sebők, 2020, 59. o.).

Tóth (2020) kutatásának középpontjában szűkebb értelemben az impresszionizmus, tágabb értelemben a művészet áll. „Válságos helyzetekben fontos a médiatudatosság, ugyanis az internet lehetőséget ad a hamis információk terjedésének. A gyermekeknek meg kell tanulni fenntartásokkal kezelni ezeket. Kreativitásunk, belső képvilágunk fejlettségével elménk friss maradhat, könnyebben átvészélhetünk váratlan eseményeket. Az érzelmi intelligencia szükségessége sem elhanyagolható: maradjunk emberségesek embertelen helyzetekben is. Továbbá hadviselés, világválság, személyes válság következményeképp

fellépő lelki sebekre a művészetterápia gyógyírként szolgálhat.” (Tóth (2020, 66. o.).

Varga Imre Solt (2020) Luxemburgi Zsigmond huszita hadjáratainak (1420-1422 közötti) első felét, illetve azokat a földrajzi tényezőket kutatja, melyek meghatározók lehetnek a hadjáratok alakulásában. E téma erősen kötődik a történelem, a földrajz és a hadtudományokhoz.

A „Család, közösség, jog és gazdaság” (Family, Community, Law and Economy) szekció előadóinak reflexiói:

Mező Lilla Dóra (2020) a ghánai nők helyzetében az elmúlt években bekövetkező változásokat elemzi. Meglátása szerint: „A közvélemény és közhangulat befolyásolása a lélektani hadviselés egyik központi témája, amit Ghánai utazásom során is tapasztalhattam például a születésszabályozás és családtervezés témájú plakátok, hirdetések esetében.”

Virág (2020) a szociális szövetkezetek megszűnéséhez vezető okok feltárására törekszik. A szociális szövetkezetek működési sajátosságai és a lélektani hadviselés közötti fő kapcsolódási pontként a közösségeket jelöli meg: „...mindkét jelenség a közösségekkel együtt értelmezhető. A szövetkezet működésének is egyik alapfeltétele (ami a lélektani hadviselésre is igaz), hogy kölcsönös kötődések alakuljanak ki. A szövetkezeti munkavállaló akkor érzi biztonságban magát, ha a körülötte lévő (vele hasonló hatáskörrel rendelkező) munkavállalóval, minél jobban azonosul és közös célok jellemzik: a szövetkezet minél hatékonyabb működtetése. (...) ...ha a kölcsönös kötődések fellazulnak létre-

jön egy általános feszültségállapot, mely kedvezőtlenül hat a mindennapi működésre.” – írja Virág (2020, 72. o.).

Zárógondolatok

A hadviselés és a lélektani hadviselés minden tudomány- és művészet felől megközelíthető témát nyújthat kutatóknak, művészeknek egyaránt. Az V. nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia kapcsán a témával kapcsolatban nyújtott asszociációk (legalább részben, demonstráció-értékű módon) alátámasztják ezt. Másrészt a várthoz képes szignifikánsan kisebb asszociációk száma jelzi, hogy hasonló, konferenciához kötődő adatgyűjtések alkalmával egyrészt a holista, multi- és interdiszciplináris megközelítésre célszerű példákat adni (akár jelen tanulmányon keresztül is), másrészt a szervezőknek a válaszdadásra motiváló megoldásokat kell találniuk.

Irodalom

- Baksa Viktória, Ujlaki Evelin, Tóth Dominika
 Adelina és Szigeti-Turáni Melinda (2020): Szén nanocsövek aggregációjának hatásai a cornea regenerációja során. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 8. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Csontos Fruzsina (2020): Az alsó végtag sérülés-mintái és izomnyújthatósági vizsgálata labdarúgók és vízilabdázók körében. In: Mező Ferenc (szerk.): *V.*

- Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye.* 13. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Csukonyi Csilla és Papp Dávid (2020): Sportpszichológus vagy esportpszichológus? – A sportpszichológia szerepe az esportban. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye.* 14. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Egu, John, Kalmár, József and Király, Gabor (2020): Controlled release of Methotrexate from functionalized Silica-gelatin Aerogel Microparticles applied against Tumor Cell Growth. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye.* 15. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Fábián Fruzsina és Varga Boglárka (2020): Tanulásban akadályozott gyermekek vizsgálata zenei területen. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye.* 16. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Gyenes Dominik (2020): Csökkent izomregeneráció Mer Tirozin Kináz hiányos egér modellben. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye.* 19. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Hinnah Barbara (2020): TGF- β útvonal változása Alzheimer-kórban. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye.* 22. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Horváth László (2020): A Csáti Refi program tapasztalatai. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye.* 24. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Kovács Zsófia Dóra (2020): Erényelméletek, avagy visszatérés Arisztotelészhez az ítélkezéselméletben. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye.* 28. o. Letöltés: 2020. 04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Krek Norbert (2020): Egy letűnt műfaj újjáéledése – A klasszikus szerepjáték műfaji konvencióinak alakulása a kétezres években. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye.* 30. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>

- Lengyel Erik (2020): Prelüd műfajának kiteljesedése marimba darabokban. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 31. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Lepp Kitti és Némethné Gyurcsik Zsuzsanna (2020): Scapularis diszfunkció és a törzsalsóvégtag stabilitásának vizsgálata, intervenciója a kosárlabdázók körében. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 32. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Mátyus Magdolna: „Kettős tükör”: A mese és a gyermeki lélek In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 37. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Mező Ferenc (2020): Innovációs Stúdium In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 39. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Mező Ferenc és Mező Katalin (2020): S.M.ART - School, Measurement and Art (A new innovative measurement system of pupils' cognitive and non-cognitive characteristics). In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 40. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Mező Katalin (2020): Hölgyek a tudományban. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 41. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Mező Katalin és Mező Péter Dániel (2020): Az V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia a hadviselést, lélektani hadviselést is érintette. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, II. évf. 2020/1. szám. 111-112.
- Mező Kristóf Szíriusz (2020): A jövő autói. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 42. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Mező Lilla Dóra (2020): „Változnak az idők”: a nők helyzete Ghánában. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 44. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Mező Péter Dániel (2020): Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 45. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>

- Molnár Alexandra (2020): Motiváló módszerek a tanulásban akadályozott gyermekek tanítása során. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 46. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Nagy Kristóf (2020): Görgy István tevékenysége testvére, Artúr védelmében. Az első tanulmány: a móri csata. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 52. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Pavlovics Zsófia (2020): A prométheuszi magatartás camus-i értelmezése In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 50. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Polyák Lenke (2020): Újonnan szintetizált nukleozid analógok citotoxikológiai vizsgálata. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 52. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Pšenáková Ildikó (2020a): Ne hagyj magad becsapni! In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 53. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Pšenáková, Ildikó (2020b): Ne hagyj magad becsapni! Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat, II. évf. 2020/1. szám. 55-65. doi: [10.35404/LH.2020.1.55](https://doi.org/10.35404/LH.2020.1.55)
- Roskó Tibor (2020): Mesterséges intelligencia fejlesztések három év távlatában. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 54. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Sáfrány Judit (2020a): Szorongásos tünetegyüttes az iskolai környezetben. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 55. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Sáfrány, Judit (2020b): Anxiety disorders and academic achievement. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 56. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Sebők Balázs: „Enni, inni tudunk, de gyakorlatot végrehajtani nem”. A Munkásörtség felállításának kezdeti nehézségei Szolnok megyében. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 59. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>

- drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view
- Szatmári Roland (2020): Száradásos repedezés vizsgálata. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 61. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Tóth Lilla (2020): Megragadható pillanatok az impressziók hullámaiban. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 66. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Uzonyi Noémi (2020): An empirical study of Taylor's power law in random graph models and real networks. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 68. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Varga Imre Solt (2020): Luxemburgi Zsigmond huszita hadjáratainak első fele (1420-1422) és a hadjáratokat befolyásoló földrajzi tényezők. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 70. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Varga-Csikász Csenge (2020): A drámapedagógia hatása a tanári kompetenciák alakulására. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 71. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Virág Ádám (2020): A szociális szövetkezetek megszűnése mögött álló háttértényezők. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 72. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>
- Zsemján Eszter (2020): A tanulásban akadályozottak integrált, inkluzív nevelése, oktatása Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyében. In: Mező Ferenc (szerk.): *V. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia: Nyilvános kérdések és válaszok gyűjteménye*. 75. o. Letöltés: 2020.04.23. Web: <https://drive.google.com/file/d/1xqrgPzC9uxoX7DNK71IEOUC3My-ZBAP2/view>